

VÝVOJOVÉ TRENDY KOMPARÁCIE EKONOMICKÝCH SYSTÉMOV¹

VERONIKA PIOVARČIOVÁ² – PETRA ŠČEPÁNOVÁ³

Developmental Trends in the Comparison of Economic Systems

Abstract: *Globalisation and related phenomena, in particular, however, the breakdown of the socialist economic system have fully impacted the traditional concept of economic systems comparison. This, however, does not mean that if socialism as an economic system failed, the only remaining economic system should be capitalism. It appears that globalisation does not necessarily lead to the convergence towards a uniform organizational model. The structure of global economy is influenced by developmental trajectories of national economies. A rising influence of transnational corporations and the weakening influence of national states pose a wide range of challenges connected with the investigation of new tasks of national states via transforming their internal structures, but also with the shift of the national agenda to an international level. The aim of the present paper is to provide a perspective of differing concepts of economic systems and their ensuing characteristic principal features. Their analysis is considered a starting-point for evaluating the effectiveness of economic systems and their capacity of adapting to changes produced by globalisation processes.*

Keywords: *comparative economics, economic system, basic features of economic systems*

JEL Classification: P 00, P 50

1 Príspevok vznikol s príspevom grantovej agentury VEGA v rámci riešenia projektu č. 1/0409/14: *Trendy vo vývoji komparatívnych ekonomických systémov.*

2 doc. Ing. Veronika Piovarčiová, CSc., mim. prof., Ekonomická univerzita v Bratislave, Katedra ekonomickej teórie, Národohospodárska fakulta, Dolnozemska cesta 1/B, 852 35, Bratislava, e-mail: veronika.piovarciova@euba.sk

3 Ing. Petra Ščepánová, PhD., Smaragdová 11, 851 10 Bratislava, e-mail: petra.scepanova@gmail.com

1 Úvod

Komparatívna ekonómia sa začínala kryštalizovať ako osobitná oblasť ekonómie spolu so vznikom nového ekonomického systému v Sovietskom zväze začiatkom dvadsiateho storočia. Dominantnými problémami, ktorým sa táto nová oblasť ekonomickej vedy venovala, boli životaschopnosť socialistického ekonomického systému v porovnaní s fungujúcim kapitalistickým ekonomickým systémom, jeho schopnosť riešiť niektoré z kritických otázok a rozporov. Až do obdobia Veľkej hospodárskej krízy bola snaha skôr demonštrovať nedostatky sovietskeho systému a poukázať tak na nadradenosť systému kapitalistického. Veľká hospodárska kríza však znamenala zlom a kritika sa obrátila aj na slabé miesta kapitalistického systému ako takého. Komparácia ekonomických systémov bola zameraná na kontrasty a polaritu systémov, poukazovala na diskontinuitu, nesnažila sa hľadať kontinuitu. Prístup bol skôr popisný než teoreticko-analytický.

Veľká hospodárska kríza priniesla nový záujem o oblasť komparácie ekonomických systémov. Obrovský pokles hospodárskej aktivity spojený s rozsiahlym nárastom nezamestnanosti viedol ku kritike kapitalistického systému v jeho dovtedajšej podobe a k požiadavkám na zavedenie väčšej centralizácie riadenia ekonomiky a ekonomického plánovania. Pozornosť sa preniesla aj na otázky spojené so vzťahmi medzi slobodou, demokraciou, centrálnym plánovaním a kolektivizáciou výrobných prostriedkov [34]. F. A. Hayek [15] a O. Lange [21] nastoľujú otázku možnosti racionálnej a efektívnej alokácie zdrojov v rámci systému centrálne plánovaných ekonomík. Problém centralizácie a decentralizácie rozvádzať neskôr aj ďalší autori, ako Hurwicz [16] a Levine [22]. Výskum v oblasti ekonomického systému socializmu významne ovplyvnil metodológiu vednej disciplíny zavedením modelového prístupu ako analytického nástroja. Na jednej strane stimuloval výskum v oblasti modelových systémov ako takých, na strane druhej konfrontoval modelový systém s reálne fungujúcimi ekonomickými systémami. Porovnávanie modelov s realitou malo tendenciu sústrediť sa na zložitost' a rôznorodosť živých systémov a ich odklon od teoretického ideálu.

V priebehu šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia sa analýza sústredila na tendencie ku konvergencii systémov kapitalizmu a socializmu smerom k modelu, ktorý by bol tvorený ich pozitívnymi stránkami, ktorý by kombinoval efektívnosť trhového mechanizmu s plánovitosťou centrálne riadenej ekonomiky. Ekonomické aspekty konvergence rozpracovali najmä J. Tinbergen [30], a J. K. Galbraith [11]. K významným predstaviteľom v tejto oblasti

patril aj W. W. Rostow [27] a ďalší.

V priebehu sedemdesiatych rokov sa pozornosť koncentrovala stále viac na jednotlivé ekonomiky a ich špecifiká. Štúdium systémových modelov a zvláštností vo vývoji a výkone jednotlivých národných ekonomík viedlo k potrebe exaktnejšie definovať, čo to ekonomický systém je, či sa daný pojem vzťahuje na teoretický model, na systém organizácie ekonomiky alebo na subsystémy v nej. Tejto problematike sa rozsiahlo venovali T. C. Koopmans a J. M. Montias [18] a S. Kuznets [19]. Komparácia ekonomických systémov sa stávala postupom času menej politická a ideologická, viac analytická. Pozornosť sa presunula z holistickej komparácie systémov ako celku ku komparácii jednotlivých znakov, črt, inštitúcií a problémov spoločných pre jednotlivé ekonomické systémy. Skúmali sa také problémy, ako dôsledky industrializácie, nárast organizácií obrovských rozmerov, rast sily nových krajín vo svetovej ekonomike [24] a pod. Prechádzalo sa na skúmanie otázok výkonnosti ekonomických systémov na základe explicitne vyjadrených kritérií, ako je ekonomický rast, efektívnosť, či stabilita [10].

Práve príklon k väčšej analytickosti a uplatňovanie metód kvantitatívneho výskumu a matematického modelovania považujú autori I. L. Collier [6] a B. Dallago [7] za najväčší posun v oblasti komparatívnej ekonómie, ktorá sa tak stala súčasťou modernej ekonómie. V roku 1977 bol založený aj samostatný časopis venovaný tejto problematike: *Journal of Comparative Economics* a v roku 2015 sa konal v Ríme prvý svetový kongres komparatívnej ekonómie.

2 Snaha o novú definíciu predmetu komparatívnej ekonómie

Zmeny, ktoré sa udiali vo svetovej ekonomike koncom dvadsiateho storočia, ako bol nástup globalizačných tendencií, rast vplyvu nových svetových aktérov, ekonomická a politická sila transnacionálnych korporácií a jej dosah na riadenie národných ekonomík, ale najmä rozpad Sovietskeho zväzu a postupná demontáž socializmu vo východoeurópskych krajinách, sa stali hnacím motorom rozvoja komparatívnej ekonómie. Mnohí autori hovoria o nástupe tzv. novej komparatívnej ekonómie, často spájanej s renomovanými autormi pôsobiacimi vo Svetovej banke i na Univerzite of Harvard, ako sú S. Djankov, E. Glaeser, R. La Porta [8], alebo F. Lopez-De Silanes [9].

Josef C. Brada [5] z Arizona State University a výkonný tajomník ACES (Association for Comparative Economic Studies) nastoľuje nutnosť novej

definície komparatívnej ekonómie. Komparatívna ekonómia je podľa neho zameraná na štúdium ekonomických systémov, ktoré existujú v súčasnosti, ako aj systémov, ktoré existovali v minulosti, alebo ktoré môžu existovať iba teoreticky. Ekonomické systémy sa skladajú z ekonomických subjektov, inštitúcií, stimulov, informačných tokov a politík. Komparatívna ekonómia skúma, ako tieto komponenty prispievajú k vzniku a k forme ekonomických systémov a spôsob, akým ovplyvňujú ekonomickú výkonnosť systémov. Analýza rovnako zahŕňa jednotlivé zložky ekonomických systémov a ich výkonu na úrovni firiem, neziskových inštitúcií, vlád atď. Komparatívna ekonómia tiež skúma, ako ekonomické systémy reagujú na krízu, hospodárske reformy a štrukturálne zmeny vyvolané globalizáciou, zmenami v demografii, technológiách atď. Dôležitá je tiež analýza efektivity politických opatrení.

Vittorio Valli [31] z Turin University, prvý prezident EACES (European Association for Comparative Economic Studies) rozvíja túto definíciu o potrebu skúmať tak na makroúrovni, ako aj na mikroúrovni vzťahy medzi systémovými prvkami. Na makroúrovni ide o rôzne vývojové vzory medzi krajinami či regiónmi, fungovanie trhu práce, inštitucionálny rámec hospodárskych politík, daňovú, menovú a priemyselnú politiku, investičnú aktivitu, spôsob spotreby, ako to vplýva na ekonomickú výkonnosť systému. Na mikroúrovni sa komparácia zameriava na porovnávanie správania sa firiem, rozdiely v riadení korporácií, v priemyselných vzťahoch, finančných možnostiach rodín, bánk a firiem a pod.

3 Rozdielne koncepcie ekonomických systémov

Rozsiahla oblasť skúmania problematiky ekonomických systémov je spojená so značnou diverzitou v oblasti definovania ekonomických systémov. Tieto tendencie vedú k viacrozmernému ponímaniu štruktúry ekonomického systému a jeho determinujúcich faktorov, rozšíreniu jeho vymedzenia o nové dimenzie, čo je spojené s prierezovým a interdisciplinárnym prístupom k skúmaniu predmetnej problematiky. Táto nejednotnosť vymedzenia ekonomického systému v ekonomickej vede je dôsledkom na jednej strane dedičstva desaťročia prevládajúceho dichotomického vnímania systémov „kapitalizmus – socializmus“, na druhej strane je to chápanie systémov ako jednotlivých variet jediného (kapitalistického) systému. Prevláda tiež snaha jednoznačne odlíšiť reálne fungujúce ekonomické systémy od ideálnych systémov alebo ideálnych typov takýchto systémov, predstavujúcich určitú zjednodušujúcu teoretickú abstrakciu.

3.1 Inštitucionálne poňatie ekonomických systémov

Napriek rozmanitosti v poňatí ekonomických systémov, inštitucionálny prístup možno považovať za najrozšírenejší prístup súčasných autorov pri skúmaní a komparácii ekonomických systémov.

Samotné chápanie inštitúcií vo vzťahu k ekonomickým systémom je pomerne široké. Niektorí autori preferujú vymedzenie inštitúcií podľa T. Veblena [32], pre ktorého inštitúcie predstavujú zvyky a ustálené formy myslenia spoločné pre danú spoločnosť. Ako také sú evolučné prvky zakorenené v kultúre a vysvetľujú historický pohyb sociálnych štruktúr. Vývoj sociálnych štruktúr je tak procesom prirodzeného výberu inštitúcií [33]. Sociálne normy a zvyky sa pretavujú do podoby inštitúcií, ktoré spätne formujú naše zvyky a ustálené formy myslenia. Inštitúcie sú zároveň produktom minulých procesov, sú prispôsobené podmienkam minulosti, a preto nikdy nie sú v úplnom súlade s požiadavkami súčasnosti. Zrejme najrozšírenejšou definíciou inštitúcií v súvislosti s komparáciou ekonomických systémov je definícia podľa D. C. Northa [23], ktorý inštitúcie definuje ako ľuďmi vytvorené obmedzenia, ktoré štrukturujú ľudskú interakciu. Inštitúcie pozostávajú z formálnych obmedzení (napr. pravidiel, zákony, ústavy), neformálnych obmedzení (napr. normy správania, konvencie, dobrovoľné kódexy správania) a špecifik na ich uplatňovanie. Uľahčujú tiež organizáciu a vykonávanie transakcií medzi členmi spoločnosti a používajú rôzne donucovacie mechanizmy, ktoré môžu byť založené na obyčajoch, pravidlách morálky, zvykoch, práve, alebo na nátlaku, resp. donútení, čo má zásadný význam pre ich účinnosť. Ak inštitúcie predstavujú pravidlá hry, organizácie možno považovať za hráčov. Organizácie sú tvorené skupinami jednotlivcov, ktorých spája spoločný účel dosiahnuť vytýčené ciele. Organizácie zahŕňajú politické entity (politické strany, zákonodarné orgány, regulačné orgány), ekonomické entity (firmy, odborové organizácie, rodinné farmy, družstvá), spoločenské entity (náboženské spoločnosti, kluby, atletické asociácie) a vzdelávacie entity (školy, univerzity, zamestnanecké tréningové centrá).

3.2 Systémové poňatie ekonomických systémov

Popri všeobecne rozšírenom inštitucionálnom poňatí ekonomických systémov možno pozorovať určitú mieru návratu k systémovému prístupu. T. C. Koopmans a J. M. Montias [18] vymedzili ekonomický systém prostredníctvom členov systému, ktorými môžu byť indivíduá alebo skupiny indivíduí vo vzájomnej interakcii. Konanie jedného člena systému pritom simultánne

alebo sekvenčne ovplyvňuje ostatných členov systému. Vzájomnú interakciu upravujú príkazy a pravidlá. Členovia systému vytvárajú jednotlivé organizácie a v rámci pravidelnej interakcie riadenej príkazmi a pravidlami pracujú na naplnení ich účelu. Každý účastník sa pri tom riadi vlastnou motiváciou, ktorá ovplyvňuje jeho reakcie na príkazy a pravidlá v rámci danej organizácie. Ekonomický systém potom zahŕňa interakciu jednotlivých organizácií existujúcich účastníkov v súlade s pravidlami a príkazmi v oblasti výroby, distribúcie a spotreby tovarov a služieb. Návrat k systémovému prístupu je spojený najmä so snahou o dynamizáciu modelov ekonomických systémov a snahou o zachytenie inštitucionálnej zmeny. K takémuto návratu sa prikláňa aj K. U. Becker [4], ktorý politicko-ekonomické systémy definuje ako otvorené systémy, presnejšie ako otvorené a relatívne voľne usporiadané sociálne entity, vykazujúce určitý stupeň systémovosti, ktorý poukazuje na závislosť medzi prvkami danej konfigurácie.

3.3 Motivačné (teleologické) poňatie ekonomických systémov

Výroba statkov a služieb je spoločenskou činnosťou a tá je nevyhnutne spojená s potrebou výberu medzi motiváciami a cieľmi jednotlivcov v záujme naplnenia stanovených spoločných cieľov. Výber produkčných cieľov a koordinácia produkčných aktivít predurčujú konečnú alokáciu zdrojov. C. Landauer [20] v tejto súvislosti definuje ekonomický systém ako celkovú sumu nástrojov, prostredníctvom ktorých dochádza k selekcii konečných cieľov ekonomickej aktivity spomedzi existujúcich alternatív a ku koordinácii individuálnych aktivít v záujme naplnenia týchto cieľov. Stanovenie a koordinácia ekonomických cieľov je možná prostredníctvom príkazu, princípu reciprocity, alebo solidarity. Svoju nemalú úlohu tu zohráva aj tradícia. Centrálnym problémom ekonomického systému je tak alokácia zdrojov. Ekonomický systém je vymedzený nástrojmi príznačnými pre určitú skupinu štátov, nie pre jednotlivé štáty. Za klasické koncepty ekonomických systémov sú v tomto ponímaní považované systémy kapitalizmu, socializmu a komunizmu. Kapitalizmus je systémom charakteristickým súkromným vlastníctvom výrobných a spotrebných statkov, slobodou kontraktu a dokonalou konkurenciou. Intervencia štátu je limitovaná na ochranu vlastníctva, vynucovanie plnenia kontraktov a boj proti podvodom. Socializmus je systémom úplnej kolektivizácie výrobných prostriedkov. Neexistujú súkromné zisky, avšak príjmová diferenciácia je prítomná vo vzťahu k individuálnym zručnostiam a množstvu vykonanej práce. Prítomná je aj existencia osobného vlastníctva. V komunizme rovnako ako v

socializme sú výrobné prostriedky v spoločnom vlastníctve. Princíp kolektívneho vlastníctva je rozšírený aj na osobné vlastníctvo. Distribúcia spoločenského produktu má prebiehať podľa potrieb jednotlivca. Existencia vlády a peňazí v takomto systéme odpadá. Tieto klasické koncepty systémov predstavujú teoretickú abstrakciu a nie sú konzistentné s reálne existujúcimi systémami.

3.4 Ideálne modely verzus reálne ekonomické systémy

Pre účely komparácie ekonomických systémov považujeme za kľúčové uvedenie si rozdielu medzi teoretickým modelom ekonomiky a reálnou ekonomikou. Model systému predstavuje teoretickú abstrakciu, zjednodušenie komplexnosti v záujme analytického skúmania vybraných javov. Reálne fungujúce ekonomické systémy pritom nikdy netvoria čistý typ systému, ale sú zmesou prvkov jednotlivých, pre analytické účely hrubo zjednodušených systémov. Ideálne typy reprezentujú statické, fixné konštrukcie v protiklade k reálnym ekonomickým systémom, ktoré sú vždy viazané na konkrétnu historickú realitu, podliehajú zmenám svojich štruktúr a sú dynamicky sa meniacimi entitami.

4 Typológia (kategorizácie) ekonomických systémov

Typológie a kategorizácie ekonomických systémov predstavujú nástroj umožňujúci vniesť vyšší stupeň prehľadnosti do oblasti komparácie, zároveň však vedú – v rôznej miere – k zjednodušenému vnímaniu reality. V tejto súvislosti sa pokúšame poskytnúť vybrané pohľady na chápanie ekonomických systémov, ktoré dávajú určitý obraz o značnej diverzite prístupov a poňatí v tejto oblasti. Hlavnými pohľadmi prezentovanými v nasledujúcich častiach sú ekonomické systémy ako klastre ekonomík s podobnými inštitúciami, kde hlavný odlišujúci prvok predstavuje vlastníctvo, vlastnícke vzťahy, ekonomické systémy ako klastre ekonomík usporiadané na základe klastrovej analýzy, nasledované vymedzeniami ekonomických systémov ako variet kapitalizmu.

4.1 Ekonomické systémy ako klastre ekonomík s podobnými inštitúciami

Z terminologického hľadiska vládne v oblasti ekonomických systémov značná nejednotnosť. Vymedzovanie ekonomických systémov v dichotómii „kapitalizmus – socializmus“, prípadne trichotómii „kapitalizmus – socializmus – komunizmus“ – ako prevládalo najmä v anglosaskej literatúre (na

ilustráciu uveďme ako príklad A. Ecksteina [10], ktorý charakterizuje Spojené štáty ako prototyp kapitalistického systému, Švédsko a Veľkú Britániu ako systémy socialistické a Sovietsky zväz ako komunistickú ekonomiku), stratilo po rozpade celého socialistického bloku svoje dovtedajšie opodstatnenie. Dedičstvo už spomínaného trichotomického vymedzenia „kapitalizmus – socializmus – komunizmus“ je však aj v súčasnej literatúre stále živé. P. Gregory a R. Stuart [12] uvádzajú existenciu troch teoretických ekonomických systémov, a to „kapitalizmus – trhovú socializmus – plánovaný socializmus“. Znak charakterizujúce tieto ekonomické systémy sú pritom, ako uvedieme v ďalšom texte, veľmi podobné. Za najdôležitejší znak ekonomických systémov zhodne považujú vlastníctvo a vlastnícke vzťahy, avšak prelihanie pozorovať aj pri charakteristických znakoch systémov, ako sú organizácia riadiacich mechanizmov, charakter mechanizmov koordinácie a alokácie zdrojov a systémy motivácie. Ekonomické systémy sú potom vymedzované ako „charakteristické klastre ekonomík s podobnými inštitúciami“. P. Gregory a R. Stuart [12] pri definovaní ekonomických systémov vychádzajú z práce F. Pryora [25], definujúceho ekonomické systémy prostredníctvom klastrov ekonomík, ktoré sú si najviac podobné z pohľadu inštitúcií a organizácií a ktoré majú významný vplyv na ekonomiku.

Kým P. Gregory a R. Stuart vopred určujú vlastníctvo a vlastnícke vzťahy ako základnú charakteristiku pre jednotlivé typy systémov, ich vymedzenie podľa F. Pryora stojí na iných základoch. Klasifikácia ekonomických systémov je postavená na prípadových štúdiách jednotlivých štátov, na základe ktorých sa vymedzujú inštitúcie a organizácie s významným vplyvom na ekonomiku a vzťahujúce sa na systém vlastníctva alebo distribúcie. Takto je stanovených štyridsať inštitucionálnych indikátorov, ktoré možno rozdeliť do piatich kategórií. Ide o indikátory spojené s fungovaním trhu tovarov a služieb, indikátory jednotlivých aspektov trhu práce a inštitúcií trhu práce, indikátory charakterizujúce podniky a celkový systém produkcie, o rôzne typy vládnych aktivít a nakoniec o indikátory finančného systému. S použitím už spomínaných štyridsiatich indikátorov aplikuje F. Pryor [25] zhukovú analýzu na štáty OECD a na základe klastrov komplementárnych inštitúcií rozdeľuje ekonomické systémy do štyroch základných skupín. Znak alebo inštitúcie charakterizujúce dané systémy nie sú teda autorom vopred dané, určené (sú až výsledkom klastrovej analýzy) a taktiež tieto znaky nie sú pre každý takto definovaný ekonomický systém rovnaké. Ekonomické systémy sú podľa F. Pryora [25] nasledujúce: anglosaské, severské, západoeurópske a juhoeurópske. Do anglosaských ekonomických systémov patria Spojené

štáty, Spojené kráľovstvo, Kanada, do severských patrí napríklad Dánsko, Švédsko, do západoeurópskych Nemecko a Francúzsko, do juhoeurópskych napríklad Španielsko, či Grécko. (Klasifikácia ekonomických systémov sa v uvádzanom prípade vzťahuje na vybrané ekonomiky štátov OECD.)

4.2 Ekonomické systémy ako variety kapitalizmu

Pri skúmaní ekonomických systémov po rozpade socialistického bloku sa jednotliví analytici vysporadúvajú s otázkou, ako správne terminologicky definovať a popísať ekonomický systém, prípadne systémy, existujúce v dôsledku zlyhania reálnych ekonomík ekonomického systému socializmu. Predpokladajú, že ak teda socializmus ako ekonomický systém zlyhal, jediným ostávajúcim ekonomickým systémom by mal byť kapitalizmus vo svojich rozmanitých podobách. Potom práve komparácia alternatívnych kapitalistických modelov v jednotlivých štátoch by mala byť, ako uvádzajú S. Djankov, E. Glaeser a R. La Porta [8], predmetom skúmania komparatívnej ekonómie. Skúmaním ekonomických systémov z pohľadu variet kapitalizmu sa zaoberali viacerí autori – M. Albert [1], P. A. Hall a D. Soskice [13], B. Amable [2], B. Hancke, M. Rhodes, a M. Thatcher [14]. Najčastejšie sa teória variet kapitalizmu spája s P. A. Hallom a D. Soskicem [13]. Autori, ako zo samotného názvu teórie vyplýva, rozlišujú medzi ekonomickými systémami jednotlivé variety kapitalizmu, a to na úrovni národných ekonomík, ktoré potom bližšie rozdeľujú na dva typy – na liberálne a koordinované ekonomiky, predstavujúce dva ideálne typy na opačných póloch spektra, okolo ktorých sa zoskupujú jednotlivé národné ekonomiky.

K. U. Becker [3] v tejto súvislosti doslovne používa výraz „kapitalizmy“ ako súhrnné označenie pre jednotlivé variety kapitalizmu, ktoré sú chápané ako otvorené a meniace sa systémy. V ďalších prácach [4] tieto reálne variety kapitalizmu striktno odlišuje od ideálnych typov kapitalistických systémov, ktorým sa reálne ekonomické systémy viac či menej približujú. Rozoznáva pritom päť ideálnych typov a to: liberálny typ, etatistický typ, korporatistický typ, patrimonialný a mezokomunitárny typ.

5 Základné charakteristiky ekonomických systémov

Pri vymedzovaní ekonomických systémov sa aj v súčasnej literatúre stretávame s prelínaním sa chápania ekonomických systémov ako jednotlivých ekonomík, viazaných s teritoriálnym štátom, a ekonomických systémov ako charakteristických klastrov ekonomík s podobnými inštitúciami [12]. Podob-

nú rozmanitosť možno vidieť aj pri vymedzovaní základných charakteristík, znakov, či ako vyplýva z inštitucionálneho prístupu, základných inštitúcií ekonomických systémov. Chápanie základných charakteristík systémov sa mnohokrát prelína so základnými charakteristikami diferencujúcimi jednotlivé systémy, čo vychádza z tradície odlišovania systémov na osi „kapitalizmus – socializmus“. V tejto súvislosti je rozšírené vymedzovanie charakteristických znakov ekonomických systémov s centrálnou úlohou vlastníctva a vlastníckych vzťahov. Snaha o objektivizáciu výberu inštitucionálnych znakov charakteristických pre jednotlivé ekonomické systémy viedla aj k diferenciacii ekonomických systémov na základe klastrovej analýzy vybraných inštitucionálnych znakov. Charakteristika ekonomických systémov ako systémov v rámci jednotlivých ekonomík ohraničených teritoriálnym štátom sa spája s vymedzením týchto systémov na dvoch hlavných úrovniach – na úrovni vzťahov medzi prácou a kapitálom a vzťahov medzi hospodárstvom a štátom.

5.1 Charakteristické znaky ekonomických systémov ako ideálnych typov ekonomických systémov

K. U. Becker [3] vychádza z jasného rozlíšenia medzi reálnymi ekonomickými systémami a ideálnymi systémami. Reálne ekonomické systémy nikdy nie sú čistými systémami, ale sa svojimi znakmi ideálnym typom v rôznej miere približujú. Autor tak uvádza charakteristiky systémov na základe dvoch hlavných kritérií: vzťah medzi prácou a kapitálom a vzťah medzi hospodárstvom a štátom. Tieto dve kritériá v sebe obsahujú v prvom prípade vzťah medzi prácou a kapitálom:

- vzťah medzi odbormi a podnikmi,
- vzťah medzi manažmentom a zamestnancami,
- vzťah firiem k investorom,
- vzťah medzi „shareholders“ a „stakeholders“.

Druhé kritérium vzťah medzi hospodárstvom a štátom zahŕňa:

- sociálno-politickú dimenziu,
- úroveň regulácie trhu tovarov a služieb,
- úroveň regulácie trhu práce,
- fiškálnu politiku a
- reguláciu výrobného vlastníctva.

Vymedzenie základných inštitucionálnych znakov ekonomických systémov sa rôzni s ohľadom na východiskové pozície autora vo väzbe na definíciu ekonomického systému, skúmané ekonomiky, ako aj s ohľadom na subjektívne preferencie autora. Významnú úlohu má aj potreba kvantifikácie a hodnotenia týchto znakov, ktorá primárne ovplyvňuje selekciu základných znakov. Obmedzená dostupnosť dát a nedostatočná vzájomná komparabilita predstavujú v tejto oblasti výrazný limitujúci faktor.

5.2 Charakteristické znaky ekonomických systémov s centrálnou úlohou vlastníctva

Pri takomto vymedzení sa za základné diferencujúce charakteristiky ekonomických systémov, ako ich uviedol už A. Eckstein [10], považujú:

- vlastnícke vzťahy,
- charakter mechanizmov koordinácie a alokácie zdrojov,
- miesto a systém rozhodovacích mechanizmov,
- jednotlivé druhy ekonomických slobôd,
- charakter systémov motivácie.

Vlastnícke vzťahy ako základná diferencujúca charakteristika ekonomických systémov a na ňu nadväzujúce charakteristiky klasifikovali, ako uvádza A. Eckstein, Spojené štáty americké ako prototyp kapitalistického systému založeného na súkromnom vlastníctve v kontraste so socialistickým systémom, ku ktorému sa okrem Švédska zarad'ovala aj Veľká Británia, ako systémom, kde výrobné prostriedky boli čiastočne zoštátnené, alebo úplne zoštátnené ako v prípade Sovietskeho zväzu, ktorý bol v rámci takejto klasifikácie považovaný za ekonomiku komunistickú. Už v tomto období vystupuje do popredia problematika vypracovania širšieho a kvalitatívne odlišného analytického rámca komparácie a klasifikácie ekonomických systémov, odlišnej od zjednodušeného vnímania jednotlivých systémov v podobe tzv. „-izmov“ ako kapitalizmus, socializmus a komunizmus.

Napriek kritike vymedzovania systémov na základe centrálnej úlohy vlastníctva, sa s rovnakým prístupom stretávame aj u súčasných autorov; napríklad P. Gregory a R. Stuart [12] vymedzujú tieto najdôležitejšie inštitúcie ekonomických systémov:

- organizácia vlastníckych práv,
- organizácia rozhodovacích mechanizmov,
- trh verzus plán,

- inštitúcie na poskytovanie informácií a koordináciu,
- proces verejnej voľby,
- systémy motivácie.

P. Gregory a R. Stuart [12] za najdôležitejší znak zhodne považujú vlastníctvo, vlastnícke vzťahy a práva a rozoznávajú tri druhy vlastníctva – súkromné, verejné a kolektívne. Vo väčšine štátov sa vyskytujú všetky tri druhy vlastníctva súčasne, s kolektívnym vlastníctvom ako najzriedkavejšou formou. Dôležitú úlohu zohráva bezpečnosť vlastníckych práv vo vzťahu k ostatným trhovým subjektom, jednotlivcom, ako aj štátu. Súkromné vlastníctvo sa pritom vyzdvihuje v súvislosti so snahou vlastníkov maximalizovať svoje celoživotné príjmy a tak využívať kapitál na dosiahnutie najvyššej možnej miery výnosu vo vzťahu k riziku. Alokácia kapitálu v prípade verejného vlastníctva sa považuje za menej efektívnu. Zhodu možno nájsť aj pri charakteristických znakoch systémov, ako je organizácia riadiacich mechanizmov, charakter mechanizmov koordinácie a alokácie zdrojov a systémov motivácie. Ekonomická aktivita jednotlivcov a organizácií sa v prevažnej miere organizuje prostredníctvom hierarchickej štruktúry vo vzťahu „nadriadený – podriadený“, tzv. „principal – agent“ vzťah, ale stretávame sa aj s organizáciou ekonomickej aktivity s absenciou tejto hierarchickej štruktúry. Pritom podľa úrovne, na ktorej sa rozhoduje o alokácii zdrojov, možno hovoriť o centralizovanej organizácii, kde väčšina rozhodnutí prebieha na vysokej úrovni, a o decentralizovanej organizácii, kde sa rozhodnutia prijímajú prevažne na nižších stupňoch organizácie. Existencia transakčných nákladov v reálne fungujúcich ekonomikách ovplyvňuje mieru využitia trhu a plánu zo strany organizácií. V plánovanej ekonomike je ekonomická aktivita riadená inštrukciami vyšších celkov, ktoré sa odovzdávajú nižším celkom. Alokácia zdrojov sa riadi plánom. V trhovej ekonomike trh prostredníctvom ponuky a dopytu poskytuje signály ovplyvňujúce alokáciu zdrojov. Trh teda koordinuje aktivity riadiacich subjektov. Častou formou je využívanie tzv. „indikatívneho plánovania“, pri ktorom trh zohráva úlohu primárneho nástroja alokácie zdrojov, avšak plán usmerňuje ekonomické rozhodnutia v požadovanom smere. Organizácie možno charakterizovať vo vzťahu k mechanizmom motivujúcim ich členov. Motivačné mechanizmy vedú subjekty na nižšej organizačnej úrovni k plneniu nariadení subjektov na vyššej organizačnej úrovni. Efektívny motivačný mechanizmus musí umožňovať podriadeným ovplyvniť výsledky, ktoré sa viažu na odmeňovanie, zároveň nadriadený musí mať možnosť kontrolovať správne vykonanie zadaných

úloh a napokon potenciálne odmeny musia mať taký charakter, aby motivovali požadované konanie. Systém motivácie prevládajúci v jednotlivých ekonomických systémoch je primárne spojený s úlohou ziskov a príjmov. Maximalizácia zisku ako hlavný podnikateľský motív môže v určitých prípadoch ustupovať do úzadia v prospech rastu trhového podielu alebo budovania značky, materiálne pohnútky môžu čiastočne ustúpiť nemateriálnym pohnútkam. Diferenciácia príjmov môže takisto vykazovať rôznu mieru intenzity rovnako ako celková miera nerovnosti, bez jasného vymedzenia medzi materiálnym a nemateriálnym charakterom systému motivácie. Systémy verejnej voľby sú ovplyvnené inštitucionálnym politickým usporiadaním. Diktátorstvo na jednom konci spektra, kde sa verejná voľba uskutočňuje prostredníctvom jednej osoby alebo malej skupiny osôb, a demokracia na opačnom konci spektra, kde verejná voľba podlieha väčšine. Súčasné demokracie sú demokraciami reprezentatívnymi, kde si voliči vyberajú svojich reprezentantov, ktorí potom za nich uskutočňujú verejnú voľbu.

Najdôležitejšie atribúty ekonomických systémov, ako ich uvádzajú autori P. Gregory a R. Stuart [12], vedú k vyčleneniu troch ekonomických systémov: systém kapitalizmu, systém trhového socializmu a systém plánovaného socializmu. Kapitalizmus je podľa nich charakteristický súkromným vlastníctvom výrobných faktorov. Rozhodovanie je decentralizované a koordinované trhom. Využíva sa systém materiálnej motivácie a verejná voľba sa uskutočňuje demokratickými politickými inštitúciami. Trhový socializmus je charakteristický verejným vlastníctvom výrobných faktorov. Rozhodovanie je decentralizované a koordinované trhom. Využíva sa systém materiálnej, ako aj nemateriálnej motivácie. Plánovaný socializmus je charakteristický verejným vlastníctvom výrobných faktorov. Rozhodovanie je centralizované a koordinované plánom. Využíva sa systém materiálnej, ako aj nemateriálnej motivácie. Verejná voľba sa uskutočňuje prostredníctvom diktátora.

Význam vlastníctva ako určujúcej charakteristiky ekonomického systému vychádza z úlohy vlastníctva vo vzťahu ku kontrole nad zdrojmi a výrobnými prostriedkami a uplatňovania nárokov na produkt, alebo príjem z tohto produktu. Význam vlastníctva a vlastníckych vzťahov však môže byť potlačený, ako uvádza (pojednáva o ordoliberalnej teórii) V. Klusoň [17], napríklad vo vzťahu k plánovaniu. Tu vystupuje do popredia úloha plánovačov, ktorí spolu s plánovaním, fakticky obmedzenými zdrojmi aj disponujú, takže plánovacie a dispozičné práva sú totožné. Táto problematika sa najvýraznejšie prejavila v prípade nacistického Nemecka, kedy bolo súkromné vlastníctvo síce for-

málne zachované, avšak disponovanie s majetkom bolo určované centrálné na základe vodcovského princípu, čo spôsobilo, že pôvodní vlastníci ním nemohli voľne disponovať [28].

Ako uvádza L. Pupala [26], otázka vlastníctva sa opäť dostáva do pozornosti najmä v súvislosti s udelením Nobelovej ceny Elinor Ostrom. Alternatívu k privatizácii či zoštátneniu verejných statkov predstavuje režim spoločného vlastníctva. Je potrebné opäť sa vrátiť k analýze vlastníctva ako právnickej a ekonomickej kategórie, pretože vlastníť nemusí znamenať aj ekonomicke realizovať a naopak. V mnohých prípadoch však nie je s istotou možné určiť, kde sa súkromné a verejné vlastníctvo začína a kde sa končí. Reálne existujúce vzťahy vystupujú na osi medzi individuálnym vlastníctvom výrobných prostriedkov a vlastníctvom podľa vzoru komún. Vlastníctvo sa ďalej automaticky akoby stotožňovalo so systémom rozhodovania, s charakterom mechanizmov koordinácie a alokácie zdrojov a charakterom systému motivácie. Znárodnenie výrobných prostriedkov sa spájalo s plánovaním, centralizovaným riadením a rovnostárskou distribúciou príjmu, súkromné vlastníctvo sa spájalo s alokáciou zdrojov prostredníctvom trhu a s hlavným motívom – maximalizáciou zisku. Ako však ukazuje historická skúsenosť, centralizované riadenie alokácie zdrojov môže byť kompatibilné s rôznymi formami súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov, ako to bolo v prípade vojnového Nemecka, a zároveň minimálna centralizácia riadenia alokácie zdrojov môže koexistovať s verejným vlastníctvom výrobných prostriedkov, ako to bolo v bývalej Juhoslávii. Takisto makroekonomické plánovanie vykazuje kompatibilitu tak s verejným, ako aj so súkromným vlastníctvom výrobných prostriedkov.

Vymedzovanie systémov na základe centrálnej úlohy vlastníctva a jej následné spájanie so systémom rozhodovania a mechanizmami koordinácie a alokácie zdrojov je len ťažko aplikovateľné na súčasné reálne fungujúce ekonomické systémy. Klasifikáciu systémov na kapitalistické a socialistické považujeme za príliš zúženú, čím však neodmietame významnú úlohu vlastníctva vo vývoji ekonomických systémov z pohľadu minulosti, súčasnosti i budúcnosti.

5.3 Charakteristické znaky ekonomických systémov s využitím klastrovej analýzy

F. Pryor [25] definuje ekonomické systémy prostredníctvom klastrov ekonomík, ktoré sú si najviac podobné z pohľadu inštitúcií a organizácií. Na zák-

lade prípadových štúdií jednotlivých štátov vymedzuje inštitúcie a organizácie s významným vplyvom na ekonomiku a vzťahujúce sa na systém vlastníctva alebo distribúcie. Takto stanovuje štyridsať inštitucionálnych indikátorov. Použité indikátory možno rozdeliť do piatich kategórií:

- indikátory spojené s fungovaním trhu tovarov a služieb,
- indikátory jednotlivých aspektov trhu práce a inštitúcií trhu práce,
- indikátory charakterizujúce podniky a celkový systém produkcie,
- význam rôznych typov vládnych aktivít, a
- indikátory finančného systému.

Na základe uskutočnenej analýzy F. Pryor [25] rozlišuje štyri základné typy ekonomických systémov: anglosaský, severný, západoeurópsky a juhoeurópsky. Spoločnými inštitucionálnymi znakmi anglosaského typu ekonomického systému sú: slabá pozícia organizácie práce, menej bariér spojených so začatím podnikania, väčšia sloboda podnikov pri stanovovaní cien, menší podiel pracovnej sily organizovanej v odboroch, nižšia miera ochrany voči strate zamestnania, menšia miera zabezpečenia kolektívneho vyjednávania, väčšia ochrana práv akcionárov, menšia úloha pracovníkov vo firemnom rozhodovaní a nižšia miera vládnych výdavkov na HDP. V prípade severných systémov autor uvádza nasledujúce charakteristiky: vyjednávanie miezd na národnej alebo odvetvovej úrovni, väčšia sila zamestnávateľských organizácií, väčší podiel vládnych výdavkov na HDP, väčší podiel vlády na celkovej zamestnanosti a väčšia miera pokrytia systémom sociálneho zabezpečenia. Pre západoeurópske ekonomické systémy je charakteristický vyšší podiel zamestnancov organizovaných v odboroch, menšie práva minoritných akcionárov a vyšší podiel vládnych výdavkov na HDP. Pre juhoeurópske ekonomické systémy je charakteristické: vyššia miera regulácie trhu tovarov, menej priaznivé právne prostredie pre fungovanie trhov, viac bariér spojených so začatím podnikania, vyššia právna ochrana proti strate zamestnania a väčšia váha kolektívneho vyjednávania, menší podiel pracovnej sily organizovanej v odboroch, menšie práva akcionárov a nižšia miera koncentrácie bankových aktivít.

5.4 Charakteristické znaky ekonomických systémov s firmou ako centrálnym prvkom

Nový dôraz na strategickú interakciu ekonomických aktérov s centrálnym vplyvom na ekonomické a politické výsledky danej ekonomiky prinášajú

P. A. Hall a D. Soskice [13]. Aktérmi sú v tomto poňatí jednotlivci, firmy, skupiny výrobcov alebo vlády. Keďže je pohľad upriamený na centrálnu úlohu firmy, firmy sa považujú za hlavných aktérov kapitalistickej ekonomiky. Za najdôležitejšie inštitúcie odlišujúce jednotlivé ekonomiky sa považujú teda tie, ktoré upravujú výsledky strategickej interakcie ekonomických aktérov. Firmy sa tiež považujú za kľúčových aktérov vystavených medzinárodnej konkurencii a potrebe adaptácie na nové technologické zmeny a výzvy a výsledky práve ich aktivít sa potom premietajú do výkonnosti danej ekonomiky. Ekonomiky rozdeľujú na liberálne a koordinované, a to na základe charakteristík:

- sféra priemyselných vzťahov,
- sféra regulácie vnútrofirmy vzťahov,
- sféra vzdelávania a tréningu,
- sféra finančného systému.

5.5 Charakteristické znaky ekonomických systémov ako systémov produkcie

B. Amable [2] zdôrazňuje potrebu komparácie ekonomických systémov nie na úrovni jednotlivých inštitúcií, ale na úrovni komplexných modelov charakteristických kombináciou rozmanitých inštitucionálnych foriem, ktorých efekt sa prejavuje vo vzájomnej interakcii. Fundamentálne inštitucionálne znaky ekonomických systémov, ako ich definuje B. Amable, sú:

- miera konkurencie na trhu tovarov a služieb,
- vzťah medzi mzdou a prácou a inštitúcie trhu práce,
- finančný sektor a riadenie podnikov,
- sociálna ochrana a štát blahobytu,
- sektor vzdelávania.

Autor sa pokúša vyhnúť, ako uvádza, vymedzeniu takzvaných ideálnych typov kapitalistických systémov. Na základe načrtnutých piatich fundamentálnych znakov a po zohľadnení rozdielnych komplementarít medzi danými inštitúciami rozdeľuje ekonomické systémy na päť skupín: trhovo orientovaný kapitalizmus, ázijský kapitalizmus, kapitalizmus kontinentálnej Európy, sociálno-demokratický kapitalizmus a stredomorský kapitalizmus, každý charakteristický špecifickými inštitucionálnymi formami a určitou inštitucionálnou komplementárnosťou. Významný prvok trhovo orientovaného modelu kapitalizmu predstavuje konkurencia na trhu tovarov a služieb, spôsobujúca zvyšše-

nú citlivosť firiem na nepriaznivé šoky, ktoré nie je možné absorbovať zmenou cien. V tomto prípade významnú úlohu zohráva možnosť absorbovať dané šoky zmenou vyrábaného množstva, kde kľúčovú úlohu zohráva flexibilita trhu práce a vyspelosť finančných trhov vo väzbe na možnú diverzifikáciu rizika. Sociálno-demokratický model vykazuje celkom inú formu komplementárnosti inštitúcií. Silné externé tlaky na konkurencieschopnosť vyžadujú vysokú flexibilitu pracovnej sily. Tá sa realizuje kombináciou určitej miery ochrany zamestnanosti, vysokým stupňom sociálnej ochrany a aktívnou politikou trhu práce v oblasti rekvalifikácie pracovnej sily. Koordinovaný systém vyjednávania miezd umožňuje solidaristické nastavenie miezd, ktoré má podporovať inovácie a produktivitu. Model kontinentálnej Európy vykazuje v určitom smere podobné znaky ako sociálno-demokratický model. Je založený na vysokom stupni ochrany zamestnanosti a na menej rozvinutej forme štátu blahobytu. Centralizovaný finančný systém podporuje dlhodobé korporátne stratégie. Vyjednanie miezd sa koordinuje a je rozvinutá aj solidaristická mzdová politika, avšak nie až v takej miere, ako je to v sociálno-demokratickom modeli. Systém rekvalifikácie takisto nie je natoľko rozvinutý, čo znižuje flexibilitu trhu práce. Stredomorský model kapitalizmu je založený viac na ochrane zamestnanosti a menej na sociálnej ochrane, ako to je v prípade modelu kontinentálnej Európy. Vysokú mieru ochrany zamestnanosti umožňuje najmä relatívne mierna konkurencia na trhu tovarov a služieb a absencia tlaku na dosahovanie krátkodobého zisku, čo umožňuje vysoká miera centralizácie finančného sektora. Pracovná sila disponuje však iba obmedzenou znalostnou úrovňou a úrovňou zručností, čo neumožňuje implementovať stratégiu vysokých miezd. Ázijský model kapitalizmu je vo veľkej miere závislý od stratégií veľkých korporácií v spolupráci so štátom a centralizovaným finančným systémom, ktorý umožňuje rozvoj dlhodobých stratégií. Ochrana zamestnanosti sa uskutočňuje v rámci korporácií, rovnako ako možnosti rekvalifikácie. Absencia sociálnej ochrany a sofistikovaných finančných trhov obmedzuje možnosť diverzifikácie rizika a stabilita veľkých korporácií je potom kľúčová pre tento model.

6 Záver

Komparácia ekonomických systémov je v našich podmienkach pomerne málo rozvinutá vedná disciplína. Donedávna bola zameraná iba na komparáciu dvoch svetových sústav – kapitalizmu a socializmu. Potreba jej rozvoja dnes narastá práve v dôsledku významných zmien spojených s

procesmi globalizácie. Jej primárnym predmetom je rozvíjať teóriu ekonomických systémov vo vzťahu k zmenám vo výkonnosti reálnych ekonomických systémov. Jednoducho povedané, mala by dať odpoveď na otázky, čo je to ekonomický systém, ako sa vyvinul, kam smeruje a aký má vplyv na ekonomickú výkonnosť. Prínos komparácie ekonomických systémov k rozvoju ekonomickej vedy spočíva v hĺbkovej analýze kľúčových prvkov v rámci ekonomického systému, v dôraze na identifikáciu inštitucionálnych vplyvov, v skúmaní strednodobých a dlhodobých determinantov ekonomickej výkonnosti na úrovni štátov a regiónov, v zahrnutí širšej bázy výkonnostných ukazovateľov a i. Ekonomický systém je vo všeobecnosti definovaný ako spôsob usporiadania hospodárskej činnosti, buď ako abstraktný model (teoretická definícia), alebo typ ekonomiky (realita konkrétnej ekonomiky), spojený s fungovaním ekonomických, politických, sociálnych a pod. inštitúcií. Je výsledkom vzájomného pôsobenia sociálnych, ekonomických, politických, ideologických a iných faktorov (geopolitické postavenie vo svete, rozloha územia, počet obyvateľov, prírodné zdroje, originalita rozvoja a pod.).

Ako vyplýva z nášho príspevku, diskusie o podstate ekonomických systémov a ich základných charakteristikách, ktoré by umožnili efektívny spôsob komparácie, nie sú ukončené. Dôvodom sú rôzne teoretické prístupy a koncepcie ekonomických systémov odrážajúce kľúčové trendy a fenomény, ktoré ovplyvňujú vnímanie ekonomických systémov a v nich prebiehajúcich procesov. Ukazuje sa, že najrozšírenejším prístupom súčasných autorov je inštitucionálny prístup, ktorý vychádza z toho, že inštitúcie sú najvýznamnejším faktorom ovplyvňujúcim ekonomický systém, pretože ak má „dobre“ fungujúce inštitúcie, aj ekonomický systém je „dobrý“. Ako však zdôrazňuje J. Brada [5], treba brať do úvahy aj ďalšie faktory, napríklad vplyv hospodárskej politiky v dlhodobom horizonte. Jednoznačne možno konštatovať, že uvedené diskusie sú viac než užitočné. Prispievajú k definovaniu súboru pojmov a princípov umožňujúcich popísať a klasifikovať ekonomické systémy a na základe toho analyzovať a porovnávať rôzne ekonomiky. Vytvárajú predpoklady pre nový spôsob komparácie ekonomických systémov, ktorá by mala dať odpoveď na otázku, ktorý ekonomický systém je dostatočne efektívny a relatívne stabilný tak, aby bol odolný voči dnes pomerne častým šokom a krízam, ako aj schopný adaptovať sa na rýchlo sa meniace podmienky, pričom by zachovával harmóniu ekonomických, sociálnych, ekologických, politických, ideologických, kultúrnych a ďalších podmienok na život.

Literatúra

- [1] ALBERT, M.: *Kapitalizmus proti kapitalizmu*. Bratislava: ELITA, 1994. ISBN 80-85323-67-2.
- [2] AMABLE, B.: *The Diversity of Modern Capitalism*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- [3] BECKER, K. U.: *Change and Continuity in the Small West European Countries' Capitalisms*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2011.
- [4] BECKER, K. U.: *Open Varieties of Capitalism: Continuity, Change and Performance*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009. ISBN 978-0-230-20164-4.
- [5] BRADA, J.: The New Comparative Economics versus the Old: Less Is More but Is It Enough? In: *The European Journal of Comparative Economics*. Vol. 6, 2009. ISSN 1722-4667. Dostupné na <http://eaces.liuc.it/18242979200901/182429792009060101.pdf>
- [6] COLLIER, I. L.: The NEW Comparative Economics. Comparative-Economic-Studies, 1989. In: DALLAGO, B.: *Comparative Economic Systems and the New Comparative Economics*. *The European Journal of Comparative Economics*. Vol.1, 2004. ISSN 1824-2979. Dostupné na <http://eaces.liuc.it/18242979200401/182429792004010103.pdf>
- [7] DALLAGO, B.: *Comparative Economic Systems and the New Comparative Economics*. In: *The European Journal of Comparative Economics*. Vol.1, 2004. ISSN 1824-2979. Dostupné na <http://eaces.liuc.it/18242979200401/182429792004010103.pdf>
- [8] DJANKOV, S. – GLAESER, E. – LA PORTA, R. et al.: *The new comparative economics*. Association for Comparative Economic Studies. Elsevier Inc. Journal of Comparative Economics 31, 2003.
- [9] DJANKOV, S. – LA PORTA, R. – LOPEZ-DE-SILANES, F. et al.: *The new comparative economics: a first look*. World Bank, Harvard University, Yale University and Harvard University, 2002.
- [10] ECKSTEIN, A.: *Comparison of Economic Systems. Theoretical and Methodological Approaches*. Zborník príspevkov. University of California Press, London, 1971. ISBN 0-520-01729-3
- [11] GALBRAITH, J. K.: *The New Industrial State*. Princeton: Princeton University Press, 2007, ISBN 0-691-13141-2.
- [12] GREGORY, P. – STUART, R.: *The Global Economy and Its Economic Systems*. South-Western, Cengage Learning. Mason. 2014. ISBN 978-1-285-05535-0.
- [13] HALL, P. A. – SOSKICE, D.: An Introduction to Varieties of Capitalism. In: HALL, P. A. – SOSKICE, D.: *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford: Oxford University Press, 2001, ISBN 0-19-924774-9.

- [14] HANCKÉ, B. – RHODES, M. – THATCHER, M.: Introduction: beyond varieties of capitalism. In: HANCKÉ, B. – RHODES, M. – THATCHER, M.: *Beyond Varieties of Capitalism: Conflict, Contradictions and Complementarities in the European Economy*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- [15] HAYEK, F. A.: Collectivist Economic Planning. London 1935. In: ECKSTEIN, A.: *Comparison of Economic Systems. Theoretical and Methodological Approaches*. Zborník príspevkov. University of California Press, London, 1971, ISBN 0-520-01729-3.
- [16] HURWICZ, L.: Centralization and Decentralization in Economic Process. In: ECKSTEIN, A.: *Comparison of Economic Systems. Theoretical and Methodological Approaches*. Zborník príspevkov. University of California Press, London, 1971. ISBN 0-520-01729-3.
- [17] KLUSOŇ, V.: Ordo-liberalismus a hospodárska politika. 1998. In: SOJKA, M.: *Ordo-liberalismus. Možný zdroj inspirace české transformace. Ekonomická revue*. Ostrava: Ekonomická fakulta Vysoké školy báňské Technické univerzity Ostrava, 2008. ISSN 1212-3951.
- [18] KOOPMANS, T. C. – MONTIAS J. M.: On the Description and Comparison of Economic Systems. In: ECKSTEIN, A.: *Comparison of Economic Systems. Theoretical and Methodological Approaches*. Zborník príspevkov. University of California Press, London, 1971. ISBN 0-520-01729-3.
- [19] KUZNETS, S.: Notes on Stage of Economic Growth as a System Determinant. In: ECKSTEIN, A.: *Comparison of Economic Systems. Theoretical and Methodological Approaches*. Zborník príspevkov. University of California Press, London. 1971. ISBN 0-520-01729-3.
- [20] LANDAUER, C.: Contemporary Economic Systems a Comparative Analysis. J. B. LIPPINCOTT Company, Philadelphia, 1964. ASIN B0007DDYG2.
- [21] LANGE, O.: On the Economic Theory of Socialism. In: LIPPINCOTT, B. E.: *On the Economic Theory of Socialism*. Minneapolis, 1938. In: ECKSTEIN, A.: *Comparison of Economic Systems. Theoretical and Methodological Approaches*. Zborník príspevkov. University of California Press, London, 1971. ISBN 0-520-01729-3.
- [22] LEVINE, H. S.: On comparing Planned Economies. In: ECKSTEIN, A.: *Comparison of Economic Systems. Theoretical and Methodological Approaches*. Zborník príspevkov. University of California Press, London, 1971. ISBN 0-520-01729-3.
- [23] NORTH, D. C.: *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, ISBN 0 521 39416 3.
- [24] PIOVARČIOVÁ, Veronika – ŠČEPÁNOVÁ, Petra: Komparácia hospodárskeho vývoja krajín BRIC. In: *Nová ekonomika: vedecký časopis Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave*. Bratislava : Národohospodárska fakulta EU, 2013. ISSN 1336-1732.
- [25] PRYOR, F.: *Market Economic Systems*. Journal of Comparative Economics. Vol. 13, No. 1, March 2005. Dostupné na: <http://ssrn.com/abstract=635381>

- [26] PUPALA, L.: Alternativne modely hospodárstva. In: *Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Ekonomická teória a ekonomická realita 2012*. ISBN 978-80-225-3476-5.
- [27] ROSTOW, W. W.: *The Stages of Economic Growth: a Non-communist Manifesto*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. ISBN 0-521-40070-8.
- [28] SOJKA, M.: *Ordoliberalismus. Možný zdroj inspirace české transformace*. In: *Ekonomická revue*. Ekonomická fakulta Vysoké školy báňské Technické univerzity Ostrava. Ostrava, 2008. ISSN 1212-3951.
- [29] ŠČEPÁNOVÁ, P.: *Vývojové trendy ekonomických systémov - komparácia vybraných krajín*. Doktorandská dizertačná práca. Ekonomická univerzita, Bratislava, 2014. Ev. č. 15100/D/2014/3374209803.
- [30] TINBERGEN, J.: *Do Communist and Free Economies Show a Converging Pattern?* In: *Soviet Studies*. Vol 12, No. 4, 1961.
- [31] VALLI, V.: *Definition of comparative economics*. Dostupné na: <http://www.world-congress-comparative-economics.it>
- [32] VEBLEN, T.: *The Place of Science in Modern Civilization and other Essays*. Huebsch. New York. 1919.
- [33] VEBLEN, T.: *The Theory of the Leisure Class*. Penguin Books USA Inc. New York. 1994.
- [34] WOOTTON, B.: *Plan or No Plan*. New York, 1935. In: WOOTTON, B.: *Plan or No Plan*, New York, 1935. In: ECKSTEIN, A.: *Comparison of Economic Systems. Theoretical and Methodological Approaches*. Zborník príspevkov. University of California Press, London, 1971. ISBN 0-520-01729-3.